

ПРОИЗВОДЊА ПИВА УБАЦИВАЊЕМ ХЛЕБА У ВОДУ: НОВО ТУМАЧЕЊЕ КЊИГЕ ПРОПОВЕДНИКОВЕ 11, 1–2**

Мајкл М. Хоман*
Хавијер Универзитет
Луизијане, Њу Орлеанс

Апстракт: Стихови 1 и 2 из 11. главе Књиге Проповедникове традиционално се схватају као подстирак на добротинство, или пак као речи које се односе на међународну трговину. Међутим, у светлости подстицања производње пива који је био застигуљен на древном Блиском истоку, а који је подразумевао убацивање хлеба у воду, вероватније тумачење ових стихова је да Проповедник препоручује производњу и конзумацију пива у тешиким временима.

Кључне речи: пиво, алкохол, Књига Проповедникова, Стари Завети, Стари исток.

Пиво и хлеб су на древном Блиском истоку били врло блиско повезани.¹ Пивнице од Египта до Месопотамије пиво су производиле

* mhoman@xula.edu.

** Наслов изворника: Michael M. Homan, „Beer Production by Throwing Bread into Water: A New Interpretation of Qoh. XI 1–2“, *Vetus Testamentum*, Vol. 52, Fasc. 2 (Apr., 2002), стр. 275–278.

¹ О хлебу и пиву у Египту, види D. Samuel, „Brewing and Baking“, у *Ancient Egyptian Materials and Technology* (ed. P. T. Nicholson and I. Shaw; Cambridge, 2000), стр. 537–576; „A New Look at Bread and Beer“, *Egyptian Archaeology* 4 (1994), стр. 9–11; „Ancient Egyptian Baking and Brewing“, *Sesto Congresso Internazionale di Egitologia I* (1992), стр. 129–134; W. Helck, *Das Bier im Alten Ägypten* (Berlin, 1971), стр. 15–42; W. J. Darby et al., *Food: The Gift of Osiris* (London, 1977), стр. 534–547. О хлебу и пиву у Месопотамији, види W. Röllig, *Das Bier im Alten Mesopotamien* (Berlin, 1970), стр. 19–43; H. F. Lutz, *Viticulture and Brewing in the Ancient Orient* (New York, 1922), стр. 72, 78–96; P. Michalowski, „The Drinking Gods: Alcohol in Mesopotamian Ritual and Mythology“, у *Drinking in Ancient Societies* (ed. Lucio Milano; Padova, 1994), стр. 27–44. Тврдило се да корен јеврејске речи за „хлеб“, לֶחֶם , на академском

од слабо печеног пецива, умешеног од житарица; векне од овог теста су заједно са квасцем потапане у врчеве са водом, у којима су се малтозни (сладни) шећери врењем претварали у алкохол.² Овај процес расветљава стихове из Књиге Проповедникове 11, 1–2, у којима Проповедник опомиње читаоца да чини следеће:

Баци хлеб свој поврх воде,
јер ћеш га наћи после много времена.
Раздели седморици и осморици,
јер не знаш какво ће зло бити на земљи.

(Превод Ђ. Даничића – *ирим. ирив.*)

Овај пасус се традиционално схвата као подстрек на добротворство.³ Потпора традиционалном тумачењу долази најпре из једне арапске приповетке, према којој Мухамед бен Хасан (Muhammad

језику значи „производити пиво“ (*laḥāmu*) (H. F. Lutz, *Viticulture*, стр. 90–91; W. J. Darby et al., *Food*, стр. 531). О појму *laḥāmu*, види CAD L/9 38; L. F. Hartman and A. L. Oppenheim, *On Beer and Brewing Techniques in Ancient Mesopotamia* [Journal of the American Oriental Society Sup. 10; Baltimore, 1950], стр. 43–44, н. 39; о односу између хране и раговања, види H. J. Fabry, „כֶּחֶל“, *Theological Dictionary of the Old Testament* 7, стр. 521–522. Међутим, ове речи потичу из два различита корена: 1) *lḥm* (у акадском *lēmu* – „јести“, у јеврејском и арамејском כֶּחֶל – „хлеб“, „борба“, у угаритском *lhm* – „јести“, „рат“, у арапском *lahm* – „месо“, „бити близак“, у етиопском *lahm* – „крава“) и 2) *lhm* (у акадском *laḥāmu* – „производити пиво“). Могуће је да је акадски израз *laḥāmu* туђица, будући да постоји велики број позајмљеница у семантичком пољу пивоварења и виноградарства (E. Huber, *Bier und Bierbereitung bei den Völkern der Urzeit: 1. Babylonien und Ägypten* [Berlin, 1926]; J. P. Brown, „The Mediterranean Vocabulary of the Vine“, *Vetus Testamentum* 19 [1969], стр. 146–170; M. Stol, „Malz“, *Reallexikon der Assyriologie* 7, стр. 322–329).

² О поступку производње пива у антици, види најпре D. Samuel, „Brewing and Baking“, стр. 537–576. Види такође M. A. Powell-DeKalb, „Metron Ariston“, у *Drinking in Ancient Societies* (ed. Lucio Milano; Padova, 1994), стр. 91–119; W. Röllig, *Bier*, стр. 28–63. Такође погледај и H. Lewy, „Miscellanea Nuziana II“, *Orientalia* 28 (1959), стр. 118–119, н. 2; L. F. Hartman and A. L. Oppenheim, *On Beer and Brewing*, стр. 6–16; M. Civil, „A Hymn to the Beer Goddess and a Drinking Song“, у *Studies Presented to A. Leo Oppenheim* (Chicago, 1964), стр. 67–89; J. M. Sasson, *CANE*, 1, стр. 497.

³ За Таргум Проповедника [= Таргум Кохелет – Targum Qoheleth], рабина Рашија [Rashi], рабина Рашбама [Rashbam] и талмудске ауторе, види C. D. Ginsburg, *Cohelath* (London, 1861), стр. 447. За Мартина Лутера и Гетеа, види Choon-Leong Seow, *Ecclesiastes* (AB 18C; New York, 1997), стр. 343. Такође погледај G. A. Barton, *The Book of Ecclesiastes* (ICC 19; New York, 1908), стр. 181–182; G. Currie Martin, *Proverbs, Ecclesiastes, and Song of Songs* (Century Bible 13; Edinburgh, 1908), стр. 273.

ben Hassan) баца хлеб у реку, и тако, не знајући, спасава живот изгладнелом бродоломнику, сину абасидског калифа Ал-Мутавакила (Caliph Mutawakkil). Закључак ове приче као поуку доноси древну пословицу, која каже:

„Чини добро, баци свој хлеб поврх воде,
и једнога дана бићеш награђен.“⁴

Како год, изгледа да ова арапска изрека вероватно упућује на Проповедника, као што је примећено пре скоро стотину година.⁵ Други тумачи су фразу „баци свој хлеб поврх воде“ интерпретирали као метафору за међународну трговину – размену добара.⁶ Но, реч *ḥāḇ* не означава робу, а наредни стих подразумева великодушност.

Прикладније тумачење, с обзиром на процес којим се на древном Блиском истоку добијало пиво, гласи да Проповедник препоручује производњу и конзумацију пива у тешким временима. У прилог овом тумачењу говори неколико пасуса сачуваних на акадском језику, у којима се каже да се састојци пива (укључујући и хлеб *bappir* и урме) *бацају* у воду како би се произвело пиво, и у којима се глагол *paḏu* („бацити“) користи као појам који означава технологију производње пива – пивоварење.⁷

Дакле, Проповедников савет је сродан латинској изреци *carpe diem* (лат. *искористи дан*): прави пиво и пиј га са својим пријатељима, јер не знаш какво зло долази. Овакво тумачење се укла-

⁴ Н. F. von Diaz, *Denkwürdigkeiten von Asien* (Berlin, 1811), стр. 106–116. Такође, битно је обратити пажњу и на акадски ритуал у ком се 12 векни хлеба баца у реку (CAD A/1 244 7'). Уп. Паусанија, *Опис Јелaге*, 3.23.9, где се јечмени колач баца у воду, и ако потоне – то се сматра повољним знаком.

⁵ G. A. Barton, *The Book of Ecclesiastes*, стр. 181–182.

⁶ Choon-Leong Seow, *Ecclesiastes*, стр. 334–335, 338. J. Jarick, *Gregory Thaumaturgos' Paraphrase of Ecclesiastes* (Atlanta, 1990), стр. 277; R. B. Y. Scott, *Proverbs, Ecclesiastes* (AB 18; Garden City, NY, 1965), стр. 252; R. Gordis, *Kohelet – The Man and His World* (New York, 1968), стр. 330; A. H. McNeile, *An Introduction to Ecclesiastes* (Cambridge, 1904), стр. 84. Обрати пажњу на превод у савременом преводу Светог Писма на енглески – *Today's English Version* – у ком стоји: „уложи свој новац у међународну трговину, и једнога дана остварићеш зараду“ („invest your money in foreign trade, and one of these days you will make a profit“).

⁷ L. F. Hartman and A. L. Oppenheim, *On Beer and Brewing*, стр. 15, н. 40; н. 66. CAD N/1 74 6'b; 76 7'. P. A. Deimel, *Šumerisches lexicon* (Rome, 1928), 318/173.

па у свеукупни песимистички контекст Књиге Проповедникове, и подсећа на стих из Проп. 9, 7, који прописује: „Веселог срца пиј вино своје“ суочен са неизбежношћу смрти.⁸

Неколико других пасуса из Светог Писма одговарају овој поруци; најпознатији од њих је стих из Ис. 22, 13: „Једимо и пијмо, јер ћемо сутра умрети“.⁹ Нојево име је овде такође значајно, јер је он назван Ноје (= *Noah*) (נֹחַ) због тога што „ће нас утешити (= *одмориши*) (נַחֵם) од рада нашег, и од труда руку наших, од земље коју прокле Господ“ (Пост. 5, 29 [превод Еп. Атанасија Јевтића – *џрим. џрев.*]). Ова „утеха“ неће бити остварена све до после потопа, када ће Ноје увести виноградарство и опијање, дозвољавајући онима који пију привремено олакшање од невоља (Пост. 9, 20). Ванбиблијски писци бележе сличне теме. Херодот пише да се, у склопу прославе, на египатским банкетима кроз салу проносио ковчег са дрвеним лешом и да је био праћен саветом: „Пиј и весело буди и погледај овамо: јер овакав ћеш бити и ти када умреш“.¹⁰

Још две чињенице додатно појачавају предложени аргумент. Укључивање „седморице“ или „осморице“ људи у Проп. 11, 2 уклапа се у контекст испијања пива као друштвеног догађаја.¹¹ И на

⁸ На другим местима Проповедник разматра и алкохол (10, 17.19) и пиће уопште (2, 24; 3, 13; 5, 18; 8, 15).

⁹ Уп. сличну поруку у Прич. 31, 6, где се препоручују вино и רָצוּ ради заборављања невоља.

¹⁰ Херодот, *Историја*, 2:78. Уп. такође сумерску богињу пива Нинкаси, која „јетру чини срећном, и срце испуњава радосћу“ (M. Civil, „A Hymn to the Beer Goddess“, стр. 67, 74). Тема опијања алкохолом зарад избегавања брига о будућим невољама појављује се и у Шекспировим позоришним комадима (B. V. Trawick, *Shakespeare and Alcohol* [Amsterdam, 1978], стр. 36); за ову тему као савремени феномен, види B. Roueché, „Alcohol, I – The Christian Diversion“, *New Yorker* (January 9, 1960), стр. 32–64; „Alcohol, II – The Shortest Way Out of Manchester“, *New Yorker* (January 16, 1960), стр. 39–85; „Alcohol, III – The Bird of Warning“, *New Yorker* (January 23, 1960), стр. 86–114.

¹¹ О пићу као друштвеном догађају и коришћењу алкохола у друштву, види A. H. Joffe, „Alcohol and Social Complexity in Ancient Western Asia“, *Current Anthropology* 39 (1998), стр. 297–322; D. Samuel, „Bread Making and Social Interactions at the Amama Workmen’s Village, Egypt“, *World Archaeology* 31.1 (1999), стр. 125. Такође, упореди M. Dietler, „Driven by Drink: The Role of Drinking in the Political Economy and the Case of Early Iron Age France“, *Journal of Anthropological Archaeology* 9 (1990), стр. 366–370. О сложеним правилима испијања пића у друштву, види P. Michalowski, „The Drinking Gods“, стр. 27–44; C. O. Frake, „How to Ask for a Drink in Subanun“, *American Anthropologist* 66 (1964), стр. 127–132. О употреби алкохола на друштвеним прославама, види F. Pinnock, „Conside-

крају, израз רָבַח, „служење“ (= „раздељивање“ код Даничића – прим. прев.), такође се користи да означи дељење хране левитима (Пнз. 18, 8) и дељење хране на светковини о уласку Ковчега Завета у Јерусалим, када Давид раздељује (רָבַח) намирнице народу (2 Сам. 6, 19).¹²

Превод са енглеског:
Маријана и Срећко Петровић

Библиографија

- Barton, G. A. (1908), *The Book of Ecclesiastes* (ICC 19), New York.
- Brown, J. P. (1969), „The Mediterranean Vocabulary of the Vine“, у *Vetus Testamentum* 19, 146–170.
- Civil, M. (1964), „A Hymn to the Beer Goddess and a Drinking Song“, у *Studies Presented to A. Leo Oppenheim* (Chicago), 67–89.
- Darby, W. J. et al. (1977), *Food: The Gift of Osiris*, London.
- Deimel, P. A. (1928), *Šumerisches Lexicon*, Rome.
- Dietler, M. (1990), „Driven by Drink: The Role of Drinking in the Political Economy and the Case of Early Iron Age France“, у *Journal of Anthropological Archaeology* 9, 366–370.

rations on the ‘Banquet Theme’ in the Figurative Art of Mesopotamia and Syria“, у *Drinking in Ancient Societies* (ed. Lucio Milano; Padova, 1994), стр. 15–26; J. E. Reade, „The Symposion in Ancient Mesopotamia“, у *In Vino Veritas* (ed. O. Murray and M. Tescuşan; London, 1995), стр. 35–56. Упореди неповољне исходе када појединци пију сами, као што је случај са Нојем и Лотом (J. M. Sasson, „The Blood of Grapes“, у *Drinking in Ancient Societies* [ed. Lucio Milano; Padova, 1994], стр. 406–407). Такође, Волш [C. E. Walsh] пише да пиће на прославама обезбеђује безбрижност, потврђује друштвени поредак, односно не поништава га (C. E. Walsh, „Under the Influence: Trust and Risk in Biblical Family Drinking“, *Journal for the Study of the Old Testament* 90 [2000], стр. 13–29).

¹² Желим да се захвалим професорима Пропу [W. H. C. Propp] (University of California, San Diego) и Семјуелу [D. Samuel] (University College, London) на њиховим вредним коментарима у вези са претходном верзијом овог чланка. Такође желим да изразим и своју захвалност Америчким школама за оријенталне студије [American Schools of Oriental Research], Информативној агенцији Сједињених Држава [United States Information Agency], и Институту В. Ф. Олбрајта за археолошка истраживања [W. F. Albright Institute of Archaeological Research] за финансирање овог пројекта.

Fabry, H. J. (1995), „כֹּהֵן“, y Gerhard Johannes Botterweck, Helmer Ringgren (yp.), *Theological Dictionary of the Old Testament*, Vol. 7, Wm. B. Eerdmans Publishing.

Frake, Charles O. (1964), „How to Ask for a Drink in Subanun“, y *American Anthropologist*, New Series, Vol. 66, No. 6 (Dec., 1964), 127–132.

Ginsburg, C. D. (1861), *Coheloth, Commonly Called the Book of Ecclesiastes*, London.

Gordis, R. (1968), *Kohelet: The Man and His World – A Study of Ecclesiastes*, New York.

Hartman, L. F., and Oppenheim, A. L. (1950), *On Beer and Brewing Techniques in Ancient Mesopotamia* (Journal of the American Oriental Society Sup. 10), Baltimore.

Helck, W. (1971), *Das Bier im Alten Ägypten*, Berlin.

Huber, E. (1926), *Bier und Bierbereitung bei den Völkern der Urzeit: I. Babylonien und Ägypten*, Berlin.

Jarick, J. (1990), *Gregory Thaumaturgos' Paraphrase of Ecclesiastes* (Septuagint and Cognate Studies), Atlanta.

Joffe, A. H. (1998), „Alcohol and Social Complexity in Ancient Western Asia“ y *Current Anthropology* 39, 297–322.

Lewy, H. (1959), „Miscellanea Nuziana II“, y *Orientalia* 28, 118–119.

Lutz, H. F. (1922), *Viticulture and Brewing in the Ancient Orient*, New York.

Stol, M. (1989), „Malz“, *Reallexikon der Assyriologie*, Vol. 7, 322–329.

Martin, G. Currie (1908), *Proverbs, Ecclesiastes, and Song of Songs* (Century Bible 13), Edinburgh.

McNeile, A. H. (1904), *An Introduction to Ecclesiastes*, Cambridge.

Michalowski, P. (1994), „The Drinking Gods: Alcohol in Mesopotamian Ritual and Mythology“, y Lucio Milano (yp.), *Drinking in Ancient Societies*, Padova, 27–44.

Pinnock, F. (1994), „Considerations on the ‘Banquet Theme’ in the Figurative Art of Mesopotamia and Syria“, y Lucio Milano (yp.), *Drinking in Ancient Societies*, Padova, 15–26.

Powell-DeKalb, M. A. (1994), „Metron Ariston“, y Lucio Milano (yp.), *Drinking in Ancient Societies*, Padova, 91–119.

Reade, J. E. (1995), „The Symposium in Ancient Mesopotamia“, y O. Murray, M. Tecupan (yp.), *In Vino Veritas*, London, 35–56.

Röllig, W. (1970), *Das Bier im Alten Mesopotamien*, Berlin.

Roueché, B. (1960), „Alcohol, I – The Christian Diversion“, y *New Yorker* (January 9, 1960), 32–64.

Roueché, B. (1960), „Alcohol, II – The Shortest Way Out of Manchester“, y *New Yorker* (January 16, 1960), 39–85.

Roueché, B. (1960), „Alcohol, III – The Bird of Warning“, у *New Yorker* (January 23, 1960), 86–114.

Samuel, D. (1992), „Ancient Egyptian Baking and Brewing“, у *Sesto Congresso Internazionale di Egittologia* 1, 129–134.

Samuel, D. (1994), „A New Look at Bread and Beer“, у *Egyptian Archaeology* 4, 9–11.

Samuel, D. (1999), „Bread Making and Social Interactions at the Amarna Workmen’s Village, Egypt“, у *World Archaeology* 31.1.

Samuel, D. (2000), „Brewing and Baking“, у P. T. Nicholson, I. Shaw (yp.), *Ancient Egyptian Materials and Technology*, Cambridge, 537–576.

Sasson, J. M. (1994), „The Blood of Grapes“, у Lucio Milano (yp.), *Drinking in Ancient Societies*, Padova, 406–407.

Sasson, J. M. (1995), *Civilizations of the Ancient Near East*, Vol. 1, Charles Scribner’s Sons.

Scott, R. B. Y. (1965), *Proverbs, Ecclesiastes* (AB 18), Garden City, NY.

Seow, Choon-Leong (1997), *Ecclesiastes* (AB 18C), New York.

Trawick, B. B. (1978), *Shakespeare and Alcohol*, Amsterdam.

von Diaz, H. F. (1811), *Denkwürdigkeiten von Asien*, Berlin.

Walsh, C. E. (2000), „Under the Influence: Trust and Risk in Biblical Family Drinking“, у *Journal for the Study of the Old Testament* 90, 13–29.

Примљено: 1. 3. 2013.

Одобрено: 25. 3. 2013.

BEER PRODUCTION BY THROWING BREAD INTO WATER: A NEW INTERPRETATION OF ECCL. XI, 1–2

Michael M. Homan
*Xavier University of Louisiana,
New Orleans*

***Summary:** The passage of Eccl. XI, 1–2 has traditionally been understood as a call for charity or international trade. However, in the light of the procedure by which beer was made in the ancient Near East, which involved placing bread into water, a more likely interpretation is that Ecclesiastes is recommending beer production and consumption in perilous times.*

***Key words:** beer, alcohol, Ecclesiastes, Old Testament, Old East.*